

„Nekuřácký nikotin“ a sportovci: očekávání a realita

Nekuřácký nikotin: žvýkací tabák a nikotinové sáčky

„Nekuřácké produkty“ s obsahem tabáku nebo nikotinu jsou někdy považovány za zdravotně nezávadné, protože za škodlivé se považují jen látky vznikající hořením tabáku, např. v cigaretách. Ale není tomu tak, svá značná zdravotní rizika má nikotin i v jiných formách. V tomto článku se budeme zabývat formami „nekuřáckých“ nikotinových produktů, které se užívají ústy.

Tradiční je žvýkací tabák. V něm obsažené složky, především nikotin, se z tabáku uvolňují v ústech žvýkáním. Nikotinové sáčky obsahují buď tabákový prášek, nebo nikotin v celulóзовém obalu. Tabákové sáčky jsou ve skandinávských zemích označované jako „snus“. „Netabákové“ nikotinové sáčky obsahují celulóзовá vlákna, napuštěná nikotinem. Oba typy nikotinových sáčků obsahují další látky upravující chuť, aroma a další vlastnosti produktu (např. sladidla, aroma, konzervanty, stabilizátory). Nikotinové sáčky se užívají tak, že se vloží do dutiny ústní mezi ret a dásně, odkud se nikotin postupně uvolňuje a vstřebává sliznicí do krve a odtud do mozku a dalších částí těla, což je příčinou zdravotních rizik, kterým se v tomto článku budeme věnovat.

Předpokládané účinky mají svá úskalí

V posledních letech se mezi sportovci rozšířilo užívání nikotinových sáčků, zvláště v některých disciplínách, například v kopané či ledním hokeji. Sportovci mají různé důvody ke konzumaci nikotinových sáčků a domnívají se mylně, že těchto účinků, vnímaných jako přínosné, dosáhnou bez negativních účinků, které jsou spojovány pouze s kouřením tabáku. Od užívání nikotinových sáčků sportovci především očekávají psychoaktivní účinek; nikotin působí jako stimulant, může také zvyšovat subjektivně vnímanou schopnost koncentrace a přispívat ke snadnější relaxaci a zlepšení nálady. Někteří sportovci se dále domnívají, že nikotin může zvýšit jejich výkon (sportovci v někte-

Pro zlepšení fyzické výkonnosti u uživatelů nikotinových sáčků nejsou k dispozici přesvědčivé důkazy.

rych odvětvích, jak ukázaly dotazníky, tento účinek nepředpokládali). Jak ukázaly některé studie, užívání nikotinových sáčků nezlepšilo fyzickou výkonnost. Výkony hráčů baseballu byly ve studiích u uživatelů nikotinových sáčků podobné jako u těch, kteří nikotin neužívali, dokonce v některých studiích u sportovců-uživatelů nikotinových sáčků se projevil pokles svalové síly a snížení maximálního aerobního výkonu. Pro zlepšení fyzické výkonnosti tedy u uživatelů nikotinových sáčků nejsou k dispozici přesvědčivé důkazy. Především však je užívání sáčků rizikové ze zdravotního hlediska.

Škodlivé zdravotní důsledky užívání nikotinu

Nikotin, hlavní účinná látka v nikotino-

vých sáčcích, má ovšem také své nežádoucí účinky, jejichž závažnost stoupá s dobou, po kterou je užíván, tedy především při opakovaném užívání. Působí škodlivě na kardiovaskulární systém (srdce a cévy): dochází ke zrychlení srdečního tepu a zvyšuje se nebezpečí vzniku srdeční arytmie, především tzv. fibrilace srdečních síní, což je nebezpečný stav, který zvyšuje riziko vzniku srdečního selhání a mozkové mrtvice. Dochází také k zúžení cév a zvýšení krevního tlaku (vzniku hypertenze), dále k rozvoji tzv. endoteliální dysfunkce, tedy poruchy funkce cévní výstelky a tzv. oxidačního stresu, který zvyšuje riziko vzniku krevních sraženin v cévách. Hypertenze a endoteliální dysfunkce také podstatně zvyšuje riziko aterosklerózy a vzniku náhlých srdečních příhod jako je infarkt nebo mozková mrtvice, tedy závažných stavů, které mohou mít trvalé následky, případně mohou být i život ohrožující.

Nikotin svými toxickými účinky poškozuje mozek (je neurotoxický). Existuje souvislost mezi systematickým užíváním nikotinu a zvýšenou impulzivitou, výkyvy nálad, poruchami pozornosti a nepříznivým vlivem na celkovou funkci a vývoj mozku. V případě nadměrného užití nikotinových sáčků nebo jejich spolknutí může dojít k akutní otravě nikotinem. Ta se projevuje bušením srdce, neklidem, nervozitou, třesem, bolestí hlavy, nevolností až zvracením.

Opakovaná aplikace žvýkacího tabáku a nikotinových sáčků může vést na sliznici dutiny ústní ke vzniku tzv. keratotické léze – změnám struktury sliznice v místech, kam jsou sáčky umísťovány. Slizniční změny se liší v závislosti na frekvenci aplikace těchto výrobků. Při dlouhodobém dráždění stejného místa v ústech existuje riziko jejich přeměny na nádorové onemocnění – tzv. dlaždicobuněčný karcinom.

Dlouhodobé účinky, vznik závislosti, abstinční příznaky

Nikotin dočasně do určité míry zvyšuje schopnost koncentrace a podporuje v mozku uvolnění hormonu dopaminu, který

v tabáku, nebo jako izolovaná látka) je zdraví škodlivý, má řadu nežádoucích účinků, především na kardiovaskulární a nervový systém a působí vznik závislosti. Je paradoxem, že nikotinové sáčky užívané sportovci především pro zvýšení koncentrace a relaxace vedou při delším užívání k opačným účinkům, jako je impulzivita, výkyvy nálad a neschopnost koncentrace.

Riziko škodlivého působení se zvyšuje s délkou užívání těchto produktů. Nikotin je návykový, vede k tendenci zvyšovat dávky a k riziku přechodu ke kouření cigaret. Světová antidopingová agentura zařadila nikotin do svého monitorovacího programu; zařazení nikotinu ve všech formách na seznam zakázaných látek je podle odborníků jen otázkou času. V každém případě již nyní se odborníci v oblasti sportovní medicíny shodují v tom, že nedoporučují, aby sportovci jakoukoli z forem nikotinových produktů včetně nikotinových sáčků užívali, především proto, že to ohrožuje jejich zdraví svými dlouhodobými škodlivými účinky, včetně vzniku závislosti.¹⁻³ ■

způsobuje zlepšení nálady. Tento účinek je sice na jedné straně důvodem, proč někteří sportovci nikotinové sáčky užívají, ale je zároveň i hlavním nebezpečím. Při opakovaném užívání nikotinových sáčků nikotin totiž způsobuje vznik závislosti. U lidí závislých na nikotinu se při jeho vysazení projevují abstinenční příznaky: nervozita, zvýšené napětí, zhoršení nálady a zhoršená schopnost soustředění. Tedy opačné účinky, než jsou ty, pro které sportovec původně začal nikotinové sáčky užívat.

Závislost na nikotinu vzniká velmi rychle a vyvolává potřebu zvyšování dávek. Poté,

co vstoupila v platnost regulace, nařizující v ČR jako maximální dávku 12 miligramů nikotinu v jednom sáčku, existuje nebezpečí, že uživatelé, kteří dříve užívali sáčky s vyšším obsahem nikotinu, budou přecházet na jiné nikotinové produkty, například cigarety, protože budou postupně sáčky vnímat jako „slabé“.

Závěr

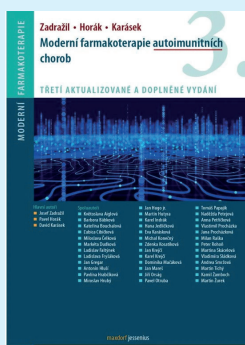
Nikotinové sáčky (a obecně jakékoli „nekuřácké“ nikotinové produkty) jsou často pokládány za zdravotně nezávadné. Je to velký omyl, protože samotný nikotin (ať už

Literatura (výběr):

1. Chaguéa F, Guenancia C, Gudjoncika A, et al. Smokeless tobacco, sport and the heart. Arch Cardiovasc Dis 2015;108:75-83.
2. Zandonai T, Botrc F, Abate MG, et al. Should we be concerned with nicotine in sport? Analysis from 60,802 doping control tests in Italy. Sports Medicine 2023;53:1273-1279.
3. Ministerstvo zdravotnictví České republiky. Vyhláška č. 141/2023 Sb. Vyhláška o nikotinových sáčcích bez obsahu tabáku. <https://mzd.gov.cz/nikotinove-sacky-bez-obsahu-tabaku-vyhlasaka-oznamovani-prostrednictvim-eu-ceg/>. Accessed 9.11.2024.

Odborná redakce Edukafarm
(psáno pro Antidopingový výbor ČR)

KNIŽNÍ TIP

Josef Zdražil, Pavel Horák, David Karásek a kol. Moderní farmakoterapie autoimunitních chorob

Nakladatelství Maxdorf, 614 stran

ISBN: 978-80-7345-777-8

Cena v e-shopu Maxdorf: 971 Kč

Třetí vydání mimořádně úspěšné publikace, která se stala v mnoha oborech moderní medicíny vodítkem praktického provádění léčby chronických, většinou dosti závažných chorob postihujících v různé míře a v nejrozličnějších kombinacích prakticky všechny orgány těla. Léčba autoimunitních chorob prožívá v posledních dvou dekádách dramatický vývoj v důsledku rozvoje biologické a cílené terapie. Kniha je farmakoterapeutickým průvodcem, u každé nozologické jednotky je čtenář zasvěcenými radami veden od volby prvního léku až po léčbu komplikovaných klinických stavů. Autorský kolektiv je tvořen předními českými odborníky v oblasti léčby chronických autoimunitních onemocnění. Publikace je určena především lékařům interních oborů (revmatologie, nefrologie, gastroenterologie, endokrinologie aj.), dále pak neurologům a dermatologům, užitečnou pomůckou je však také v dalších lékařských oborech.